

839

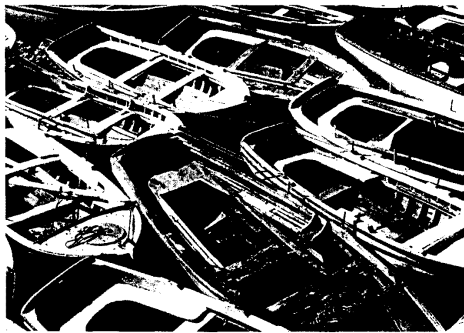
Κυριάκος Ντελόπουλος
«Τα παιδικά αναγνώσματα
των πάππων μας.
Η ευρωπαϊκή σκηνή
και το ελληνικό προσχέδιο»
Εκδόσεις Πατάκη
Αύγουστος 2008

Πριν δεκατέσσερα χρόνια, ο Κυριάκος Ντελόπουλος συνέβαλε ουσιαστικά στη μελέτη της νεοελληνικής λογοτεχνίας με την «κιβωτό» «Παιδικών και νεανικών βιβλίων του 19ου αιώνα». Μια σχολιασμένη βιβλιογραφική καταγραφή, που φτάνει τα χίλια λήμματα, με ερευνητική και ευφραντική εικονογράφηση, αντλήσιμη κατ' ευθείαν από τις πηγές. Στον πρόλογο εκείνης της έκδοσης αναζητούσε την ταυτότητα των παιδικών βιβλίων ή και βιβλίων για παιδιά, επισημαίνοντας τα ασαφή όρια ανάμεσα στα παιδικά και τα νεανικά αναγνώσματα. Γενικότερα, στην αποκαλούμενη, ίσως και καταχρηστική, παιδική λογοτεχνία, διακρίνονται τα βιβλία που γράφτηκαν ειδικά για παιδιά και τα βιβλία της γλαυκής λογοτεχνίας που αραπήθηκαν από τα παιδιά, στις περισσότερες περιπτώσεις, γιατί πρωταγωνιστούν παιδιά ή και έφηβοι, όπως, για παράδειγμα, κάποια από τα βιβλία του Κάρολου Ντίκενς και του Ιωσήφ Βέρν.

Στο κανονίσιμιο του βιβλίου, ο Ντελόπουλος αναδημιουργεί τον λαϊκό πρόλογο ως εισαγωγή σε μια συλλογή επί αυτοτελών δοκιμίων, που ποικιλοζούν από διαφορετικές πλευρές το παιδικό ανάγνωσμα, βιβλίο ή περιοδικό, κατά τον 19ο αιώνα. Μια πρώτη διαπίστωση είναι πως βιβλία για παιδιά κυκλοφορούσαν ήδη κατά την πρώτη πενήνταετία του ελληνικού κράτους, 1830-1880. Συγκεκριμένα, καταγράφονται 174 ελληνικές εκδόσεις και 409 εκδόσεις μεταφρασμένων βιβλίων. Σε ανακοίνωση του, στο προ δεκαετίας συνέδριο για την ελληνική εικονογράφηση της περιόδου, ο Ντελόπουλος αναφέρει διεξοδικά όσους ελληνες συγγραφείς έγραψαν βιβλία για παιδιά ή και μισοβιβλία, που φαίνεται πως διαβάστηκαν με την ίδια ζέση από μικρούς και μεγάλους. Σήμερα, τόσο τα βιβλία όσο και οι συγγραφείς τους, έχουν στην πλειονότητά τους, περπατήσει σε αράνια. Με μοναδική ίσο εξαίρεση το «Γεροστάθη» του Λέοντα Μελά, που, αν και βασισμένο σε γαλλικό πρότυπο, ήταν τόσο καλά εναρμοσμένο με τα ελληνικά πράγματα, ώστε να παραμείνει το κατ' εσχολή ελληνικό βιβλίο για τον φροντιστή των νέων.

Όπως φαίνεται, ήταν πολλά τα βιβλία της ξένης λογοτεχνίας, που έλληνες συγγραφείς, λιγότερο ή περισσότερο, ιδιοποιήθηκαν, καθώς σπάνιος ακουγόταν σε μια απολέξει μεταφρασμένη. Σημειωτέον πρότειναν παραφράσεις και διασκευές, ενώ, σε αρκετές περιπτώσεις, οι πιο δημιουργικοί από αυτούς, τα χρησιμοποιούσαν ως μυθολογικό πρόσλασμα ή και σαν εργαλείο για δικά τους βιβλία, με ελληνικά χαρακτηριστικά. Ορισμένες, μάλιστα, διασκευές έγιναν τόσο δημοφιλείς, που αποδόθηκαν τελικά από τους μεταγενέστερους στον ελληνικό μεταπολεμικό, διαγράφοντας ολοσχερώς τον αρχικό συγγραφέα. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχουν οι πρόλογοι των ελληνικών εκδόσεων, μια και απευθύνονται μάλλον στους ενήλικες, τους επομιμαμένους με την φροντίδα των

Για τις απαρχές της παιδικής λογοτεχνίας

Παλιό Φάληρο, δεκαετία '60. Φωτογραφία του Κυριάκου Ντελόπουλου, που ασχολείται από το 1953 με τη φωτογραφία και συγκαταλέγεται στα πρώτα μέλη της Ελληνικής Φωτογραφικής Εταιρείας.

παιδιών. Σε ένα εκτενές κεφάλαιο, ο Ντελόπουλος δίνει μια πρώτη γεύση, ανθολογώντας σαράντα επί αποσπάσματα ή και ακεραίους προλόγους.

Στον πρόλογο ενός γαλλικού βιβλίου ανάγνωσης και διδασκαλίας του Γεωργίου Βρουνού, όπως ήταν το ψευδώνυμο της Αγροικίας Τουιγέρ, ο μεταφραστής Μάρκος Σακράφρατος εννοεί την Φιλελευθερινή Εταιρεία, που δάπανα ούκ ολίγη για να διαδώσει τα φώτα στην Ελλάδα και την Ανατολή και ιδιαίτερα, τον φιλόμοτο σύμβολο της Εταιρείας, Μιχαήλ Μελά, αδελφό του Λέοντα Μελά και πατέρα του Παύλου Μελά, καθώς αυτός μερίμνησε για τις εβδωμιαίες του αφηθείς εκδόσεις του βιβλίου, καταλήγοντας: «Σεις ηξείρετε, ότι και τετραπλάσια και καταπλάσια και επομένως υπερπλάσια γίνονται τα βιβλία, εάν στολίζονται και με εικόνας». Ο Ντελόπουλος αναπτύσσει γενικά το θέμα της εικονογράφησης, αναφέροντας και μερικά ονόματα χαρακτηριστικά, που εικονογράφησαν και παιδικά βιβλία, όπως ο Τήνιος Ιωάννης Πλάτης, προσπατηνόμενος του Α. Ρ. Ραγκαβή, που δεν πέθανε το 1898, όπως αναφέρεται, αλλά μακροήμερος φτάνοντας τα ενενήντα, ο Λέσβιος Παναγιώτης Πολιγρόνης, ο Σμυρνιός Μιχαήλ Νικολαΐδης (1830-1892), ο καλλιμνος εικονογράφος της «Διάπλαση των Παιδών» Γεώργιος Οικονόμου (1861-1935) και ακόμη, ο Γεώργιος Ρούλος, ο Ελευθέριος Καζάνης και ο αδελφός του Σουρή, Νικόλαος.

Ένας από τους ξένους συγγραφείς, που δέσποσε στην ευρωπαϊκή παιδική λογοτεχνία του προτεραιμένου αιώνα, είναι ο Βενιαμίν Χριστόφορος Σμιθ, τον οποίο και παρουσιάζει ο Ντελόπουλος σε ιδιαίτερο κεφάλαιο, αναδημιουργώντας παλαιότερο βιογραφικό του, συνταγμένο από τον αρχαιοδίφη Τάσο Νερούτσου. Με τρία βιβλία του Σμιθ είχε εγκαταστήσει, το 1837, η Φιλελευθερινή Εταιρεία το εκδοτικό της πρόγραμμα. Από τότε, τα έργα του, κυρίως σε διασκευές, γνώρισαν πολλαπλές εκδόσεις, όπως δείχνουν και τα 134 λήμματα της βιβλιογραφικής καταγραφής.

Κατ' εξαίρεση, το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου δεν αφορά τα παιδικά βιβλία αλλά ένα ξεχασμένο παιδικό περιοδικό, που, μέχρι πρότινος, ουσιαστικά λάνθανε, καθώς είχαν εντοπιστεί μόνο τα δυο πρώτα

τεύχη του. Πρόκειται για το «Παιδική Εφημερίς», που, σύμφωνα με την βιβλιογραφία των παιδικών περιοδικών της Μάρθας Καροπούλου, είναι το 34ο παιδικό περιοδικό κατά τον 19ο αιώνα, με πρώτο, το βραζιλίβιο «Παιδική Αποθήκη» του 1836. Ολοκλήρωτο το σώμα του περιοδικού, όπως εντοπίστηκε σε οικογενειακό αρχείο, αριθμεί 25 τεύχη, κατανεμημένα σε τρία χρόνια. Δώδεκα τεύχη, το 1896, μόλις ένα, του Ιανουαρίου, το επόμενο έτος, όπου ο τίτλος γίνεται «Παιδικόν Σύγγραμμα», ενώ μικραίνουν οι διαστάσεις και διπλασιάζονται σε οπτικό υφέλιμα, παρόντας τα χαρακτηριστικά περιοδικού. Ακολουθεί μια διασκευή, στο κρατίο το 1897, για να επανακυκλοφορήσει το 1898, δώδεκα τεύχη, με πένταπλό το τελευταίο, για τους μήνες Αύγουστο - Δεκέμβριο, χωρίς αναφορά προς πρόκειται για το τελευταίο.

Εκδότης του ο Θεόδωρος Καβαλιέρος Μιχαηλίδης, «απορριπτικό όνομα της ελληνικής δημοσιογραφίας στην Κωνσταντινούπολη», από το 1910 μέχρι το 1964, που απελάθη. Την εποχή όμως, του περιοδικού, ήταν μόλις ενδεκαετής, όπως αυτοπαρουσιάζεται στην πομπηπόδα. Το παράξενο είναι πως δεν πρόκειται για ένα χειρόγραφο έντυπο, όπως είναι κατά κανόνα τα περιοδικά των νέων, αλλά για μια καλαίσθητη έκδοση της Βασιλικής Τυπογραφίας Ν. Ι. Γρηγόρη, με την εικόνα της πρώτης σελίδας, έργο του χαράκτη Κωνσταντίνου Καρανίου. Ο Ντελόπουλος δίνει μια πλήρη εικόνα του περιοδικού, την οποία συμπληρώνει με σχετικά σχόλια από τον Τύπο της εποχής. Δυστυχώς ο νεαρός εκδότης του περιοδικού, δεν αποκλείεται και να καθόριζε με τις συνδρομές να βγάλει τα έξοδα έκδοσης. Ωστόσο, δεν μπορεί να μην είχε σημαντική οικογενειακή στήριξη, η οποία και του άνοιξε τις πόρτες, τουλάχιστον όσο αφορά τον εκδοτή ή και τον εικονογράφο. Από αυτήν την άποψη, θα έπρεπε να έχουμε κάποιες πληροφορίες για το οικογενειακό του περιβάλλον, πέραν της αναφοράς πως ήταν εγγονός του σημαντού ιερομόνου Θεόδωρου Μιχαηλίδου. Εν κατακλείδι, «τα παιδικά αναγνώσματα των πάππων μας» ήταν πολύ πιο ενδιαφέροντα από τα σημερινά, τουλάχιστον από την οπτική γωνία ενός ενήλικα.

Μ. Θεοδοσοπούλου